ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ

ଭାରତ

(ଆକାର ଓ ଅବସ୍ଥିତି)

ପୃଥିବୀର ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରୁ ଆମ ଭାରତୀୟ ସଭ୍ୟତା ଅନ୍ୟତମ । ଏହା ପୃଥିବୀର ସର୍ବବୃହତ୍ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏବଂ ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିଠାରୁ ବିଗତ ଛଅ ଦଶନ୍ଧି ମଧ୍ୟରେ ଭାରତ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ଯୋଗାଯୋଗ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା ଆଦି ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାଫଲ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି । ଦେଶ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶପଥରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଛି । ୧୨୧ କୋଟିରୁ ଅଧିକ ଜନସଂଖ୍ୟା ବିଶିଷ୍ଟ ଆମଦେଶର ସ୍ଥାନ ବିଶ୍ୱରେ ଦ୍ୱିତୀୟ । ଆମ ଦେଶ ନାନାବିଧ ପ୍ରାକୃତିକ ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ଏହାର ଜଳବାୟୁ ଓ ଜନବସତି ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଦେଶରେ ସୁଉଚ୍ଚ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀ, ମାଳଭୂମି, ଘନଅରଣ୍ୟ, ଅସଂଖ୍ୟ ନଦନଦୀ, ଉର୍ବର ସମତଳ ଭୂମି, ମରୁଭୂମି ଓ ବିବିଧ ପ୍ରକାରର ଜୀବଜନ୍ତୁ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାଭାଷୀ ଓ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକ ବାସ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟପେୟ, ବେଶପୋଷାକ ଓ ବୃତ୍ତିରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏଭଳି ବିଷମତା ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଭାରତ ଏକ ସୁସଂଗଠିତ ଭୂଖଣ୍ଡ ଯାହାର ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ଅଛି । ତେଣୁ ଭାରତକୁ ଏକ ଉପମହାଦେଶର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଛି । "ବିଭିନ୍ନତା ମଧ୍ୟରେ ଏକତା" ମଧ୍ୟ ଭାରତର ଅନ୍ୟତମ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ।

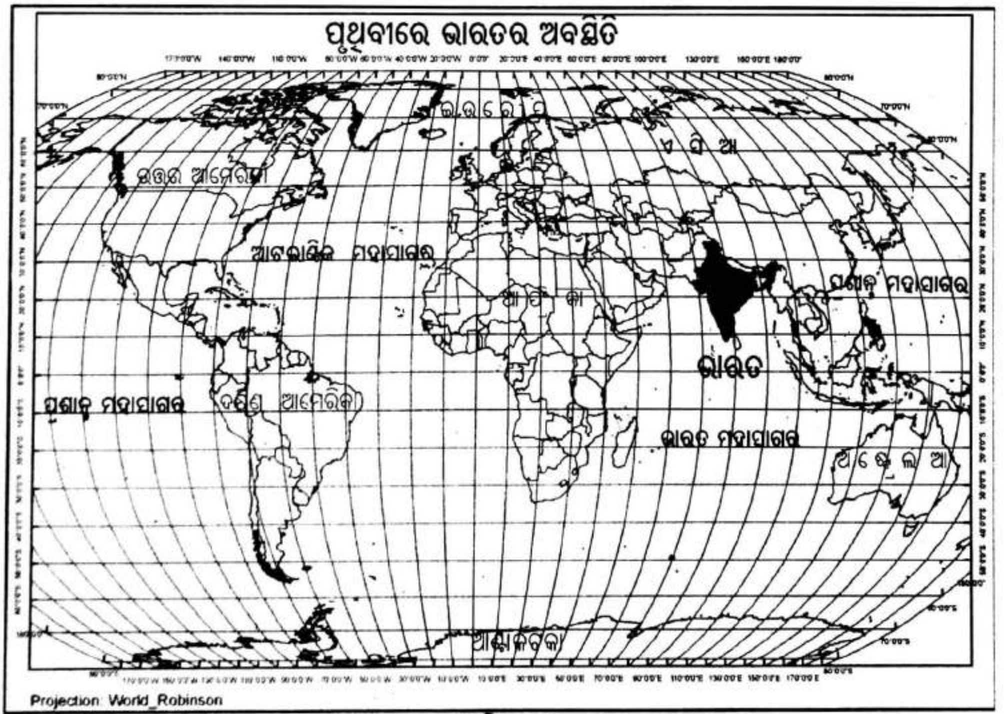

ମାନଚିତ୍ର 1.1

ଭାରତ ଏକ ବିଶାଳ ଦେଶ । ମୂଳଭୂଖଣ୍ଡ ଓ ଦୁଇଟି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ ନେଇ ଭାରତ ଗଠିତ । ଏହି ଦୁଇଟି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ହେଲା ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ସ୍ଥିତ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଆରବ ସାଗରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ । ଏହି ଦୁଇଟି ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ବିସ୍ତାର ଆଟଲାସ୍ ଦେଖି ବାହାର କର ।

ଅବସ୍ଥିତି :

ଭାରତ ଉତ୍ତରଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ମୂଳ ଭୂଖଣ୍ଡ ୮°୪' ଉ. ଏବଂ ୩୭°୬' ଉ. ଅକ୍ଷାଂଶରେଖା ମଧ୍ୟରେ ଓ ୬୮°୭' ପୂର୍ବ ଓ ୯୭°୨୫' ପୂ. ଦ୍ରାଘିମା ମଧ୍ୟରେ ରହିଅଛି । କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି (୨୩°୩୦' ଉ.) ଏହାର ମଧ୍ୟଭାଗରେ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି ଓ ଭାରତକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ସମାନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରୁଅଛି । ଫଳତଃ ଭାରତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଉତ୍ତରଗୋଲାର୍ଦ୍ଧର ଉପକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଓ କ୍ରାନ୍ତୀୟ ମଣ୍ଡଳରେ ରହିଅଛି ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> ***୧୮୬୯ ମସିହାରେ ସୁଏଜ କେନାଲ୍ ଖୋଲିବାପରେ ଭାରତ ଓ ଇଉରୋପ ମଧ୍ୟରେ ଦୂରତ୍ୱ 7000 km. ହ୍ରାସ ପାଇଛି ।***

> ***ଭାରତ ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ସ୍ଥଳପଥ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଚୀନ 'ରେଶମ ମାର୍ଗ' (Silk Rout) ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।***

ଆକାର :

ଭାରତର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ୩.୨୮ ନିୟୁତ ବର୍ଗ କି.ମି. । ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀର ସମୁଦାୟ ଭୌଗୋଳିକ କ୍ଷେତ୍ରଫଳର ମାତ୍ର ୨.୪ ପ୍ରତିଶତ । ଏହାର ସ୍ଥଳଭାଗର ସୀମାରେଖା ପ୍ରାୟ ୧୫,୨୦୦ କି.ମି. ଥିବାବେଳେ ମୂଳଭୂଖଣ୍ଡ ସହ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଓ ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜକୁ ମିଶାଇ ଉପକୂଳରେଖାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୭,୫୦୦ କି.ମି.ରୁ ଅଧିକ ।

ବଡ଼ରୁ ସାନକ୍ରମରେ ପୃଥିବୀର ସାତଟି ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ହେଲା- ରୁଷିଆ, କାନାଡ଼ା, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା, ଚୀନ୍, ବ୍ରାଜିଲ୍, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ଭାରତ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାପଡୁଛି ଯେ ଭାରତ ପୃଥିବୀର ସପ୍ତମ ବୃହତ୍ତମ ଦେଶ ।

ରୁଷିଆ- ୧୭.୭, କାନାଡ଼ା-୯.୯୭, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା- ୯.୮୦, ଚୀନ୍- ୯.୫୯, ବ୍ରାଜିଲ୍- ୮.୫୪, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ- ୭.୬୮ ଓ ଭାରତ- ୩.୨୮ (କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ବର୍ଗ ନିୟୁତ କି.ମି.ରେ)

ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣତମ ସ୍ଥାନର ନାମ ଇନ୍ଦିରା ପଏଣ୍ଟ । ଏହା ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଦ୍ୱୀପରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

> **ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?**
>
> ***ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣତମ ସ୍ଥାନ 'ଇନ୍ଦିରାପଏଣ୍ଟ' ୨୦୦୪ ମସିହାରେ ଆସିଥିବା ସୁନାମି ଦ୍ୱାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସମୁଦ୍ରଗର୍ଭରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଇଥିଲା ।***

ମୂଳଭୂଖଣ୍ଡର ଦକ୍ଷିଣତମ ସ୍ଥାନ କନ୍ୟାକୁମାରୀ ତାମିଲନାଡୁ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେହିଭଳି ଉତ୍ତରତମ ସ୍ଥାନ କାରାକୋରମ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀରେ, ପୂର୍ବତମ ସ୍ଥାନ ଅରୁଣାଚଳ ପ୍ରଦେଶରେ ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ଥିବା ସ୍ଥାନ କଚ୍ଛରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

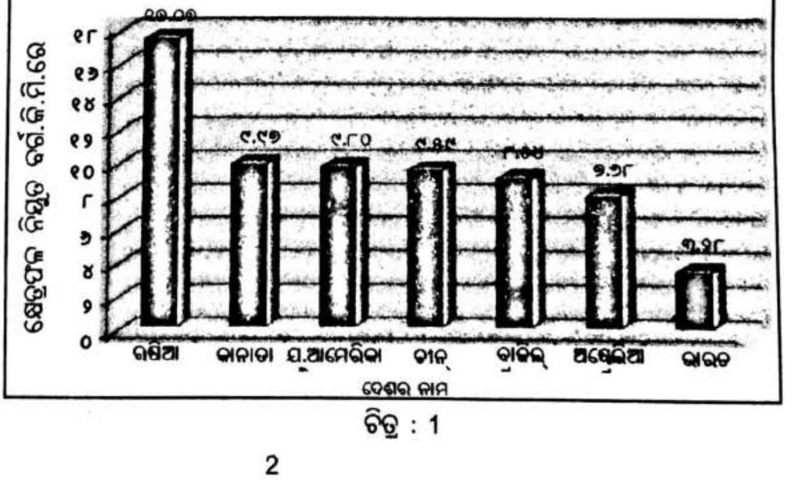

ଚିତ୍ର : 1

PB-03/15/11/2016

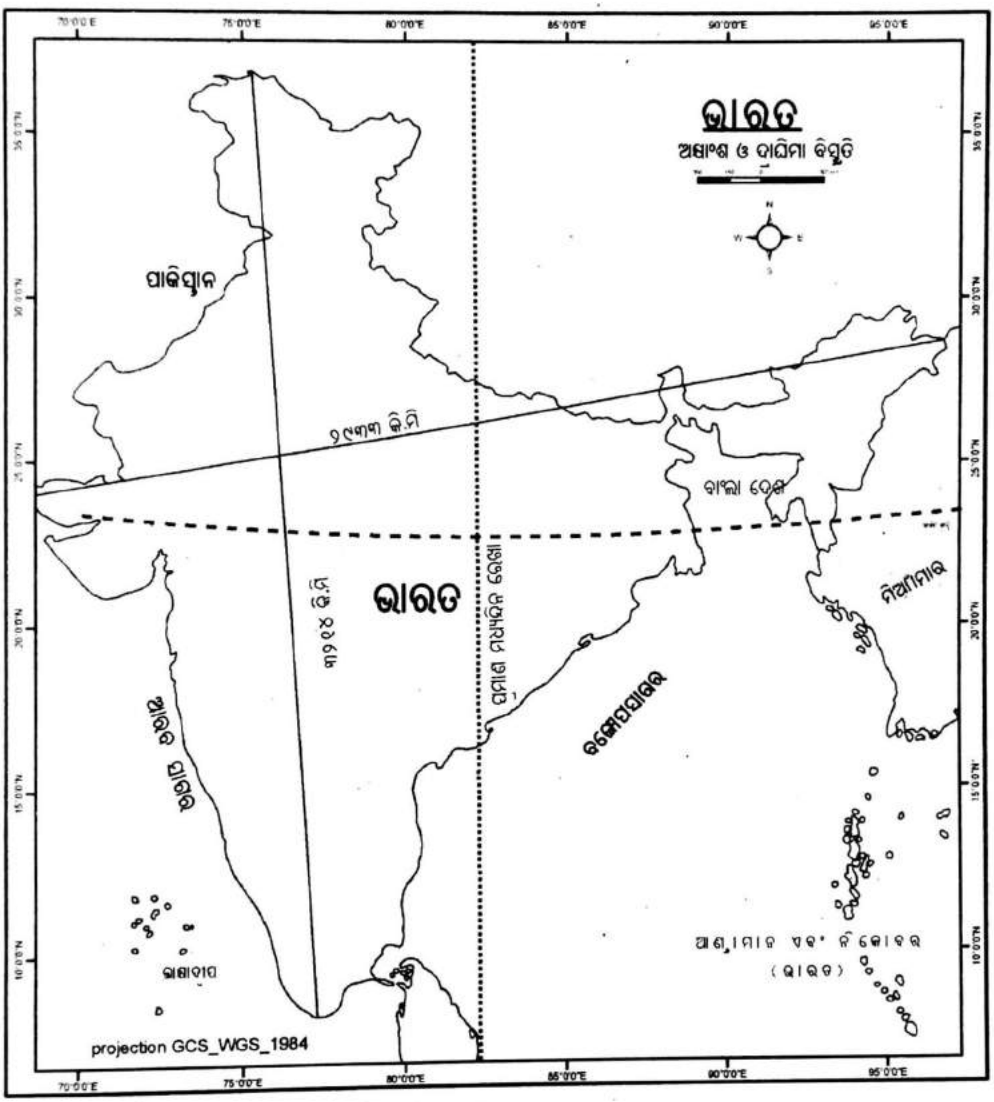

ମାନଚିତ୍ର : 1:2

ଭାରତ ଏବଂ ପୃଥିବୀ :

ଭାରତବର୍ଷ ପୂର୍ବ ଏସିଆ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମ ଏସିଆର ପ୍ରାୟ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ । (1:1 ମାନଚିତ୍ରକୁ ଦେଖ) । ଫଳତଃ ଭାରତର ଅବସ୍ଥିତି ଏସିଆ ମହାଦେଶର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଜଳପଥର ଏକ ସୁବିଧାଜନକ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଅଛି । ଦେଶର ଦକ୍ଷିଣଭାଗ କ୍ରମଶଃ ଅଣଓସାରିଆ ହୋଇ ସମୁଦ୍ରଆଡ଼କୁ ଲମ୍ବିଯାଇଛି ଓ ଏହାକୁ ସମୁଦ୍ର ତିନିଦିଗରୁ ଘେରି ରହିଥିବାରୁ ଭାରତ ଏକ ବୃହତ୍ ଉପଦ୍ୱୀପରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଏହାଫଳରେ ଭାରତ ମହାସାଗରର ଉତ୍ତରାଂଶ ଦୁଇଟି ବିସ୍ତିର୍ଣ୍ଣ ଜଳରାଶି ଯଥା : ବଙ୍ଗୋପସାଗର

> ***ତୁମେ ଜାଣିଛ କି ?***
> ***ଯେଉଁ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂଖଣ୍ଡଟି ତା'ର ତିନିଦିଗରେ ଜଳରାଶି ଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତାକୁ ଉପଦ୍ୱୀପ କୁହାଯାଏ ।***

ଓ ଆରବ ସାଗରରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇଅଛି । ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ଭାରତକୁ ସୁଉଚ୍ଚ ହିମାଳୟ ପର୍ବତମାଳା ଏସିଆର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଅଲଗା ରଖିଅଛି । ଏହି କାରଣରୁ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରୁ ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପ ଏବଂ ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରୁ ପୂର୍ବ ଏସିଆ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସହ ଜଳପଥରେ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ ହୋଇପାରିଛି । ଭାରତ ମହାସାଗର ଉପକୂଳସ୍ଥ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶର ଉପକୂଳ ରେଖା ଭାରତର ଉପକୂଳ ଭଳି ଏତେ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଭାରତ ମହାସାଗରର ନାମକରଣ ଆମଦେଶର ନାମାନୁସାରେ ହେବା ଯଥାର୍ଥ ହୋଇଅଛି ।

ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଦେଶ ସହିତ ଭାରତର ସଂପର୍କ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ରହିଆସିଛି । ସ୍ଥଳପଥର ସଂପର୍କ ଜଳପଥଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ସଂପର୍କର ବହୁପୂର୍ବରୁ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍ତରସ୍ଥ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଅନେକ ଗିରିପଥ ପ୍ରାଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକମାନଙ୍କୁ ପଦଯାତ୍ରାରେ ଯିବାଆସିବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଦେଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଜଳପଥ ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଏଥିରେ ଅନ୍ତରାୟ ଥିଲା ।

ଏହିସବୁ ଗମନାଗମନ ପଥ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ଓ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ସହିତ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ମୁଖ୍ୟଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରି ଆସିଅଛି । ଫଳତଃ ରାମାୟଣ ଓ ଉପନିଷଦର ତତ୍ତ୍ୱ, ପଞ୍ଚତନ୍ତ୍ରର ଗଳ୍ପ, ଭାରତୀୟ ସଂଖ୍ୟା ଓ ଦଶମିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବହୁଦୂର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିଲା । ଭାରତୀୟ ମସଲା, ମସଲିନ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର ବ୍ୟବସାୟ ଅନ୍ୟଦେଶରେ ହୋଇପାରିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଆରବ ଓ ଇଉରୋପୀୟ ବଣିକମାନେ ଭାରତରେ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର ପାଇଁ ଆସି ବସବାସ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆଜିମଧ୍ୟ ଗମ୍ବୁଜ ଓ ମିନାର ଭଳି ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପ୍ରଦତ୍ତ ମାନଚିତ୍ରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକର ଏବଂ ଦେଖ ଯେ, ଭାରତର ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ଓ ଉତ୍ତର-ଦକ୍ଷିଣ ବିସ୍ତାର ପ୍ରାୟ ସମାନ (୩୦°) । ଏହି ଦୂରତ୍ୱକୁ କି.ମି.ରେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏହା ସମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ଦେଶର ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ବିସ୍ତାର ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ କି.ମି. ହେଲାବେଳେ ଉତ୍ତର-ଦକ୍ଷିଣ ବିସ୍ତାର ପ୍ରାୟ ୩୨୦୦ କି.ମି. । ଏପରି ବ୍ୟବଧାନ କାହିଁକି ?

ଭୂଗୋଳକକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲେ ଜାଣିପାରିବ ଯେ ଦ୍ରାଘିମାରେଖାଗୁଡ଼ିକ ଅକ୍ଷାଂଶରେଖାଗୁଡ଼ିକ ଭଳି ସମାନାନ୍ତର ନୁହଁନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଦ୍ରାଘିମାରେଖା ମେରୁଠାରେ ମିଳିତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ବିଷୁବରେଖାଠାରୁ ମେରୁଆଡ଼କୁ ଦ୍ରାଘିମାରେଖା ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ କ୍ରମଶଃ ହ୍ରାସପାଇ ମେରୁଠାରେ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ।

ଭାରତର ୩୦° ପୂର୍ବ-ପଶ୍ଚିମ ଦ୍ରାଘିମାରେଖୀୟ ବିସ୍ତାର ଯୋଗୁ ପୂର୍ବସ୍ଥ ଓ ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ସୀମାରେ ଥିବା ଦୁଇଟି ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟର ବ୍ୟବଧାନ ୨ ଘଣ୍ଟା । ଏଇଥିପାଇଁ ଅରୁଣାଚଳ ପ୍ରଦେଶର ପୂର୍ବତମ ସ୍ଥାନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେବାର ଦୁଇଘଣ୍ଟାପରେ ଦ୍ୱାରକାରେ ଯଥାକ୍ରମେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ବା ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଏପରି କାହିଁକି ହୋଇଥାଏ ? ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଭାରତର ପୂର୍ବତମ ରାଜ୍ୟ ଅରୁଣାଚଳ ପ୍ରଦେଶର ନାମକରଣ ତୁମ ମତରେ ଯଥାର୍ଥ ହୋଇନାହିଁକି ? ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ସମୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ଭିନ୍ନତାକୁ ଦୂର କରିବାପାଇଁ ମିର୍ଜାପୁର (ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ) ଉପରଦେଇ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଥିବା ୮୨°୩୦' ପୂ. ଦ୍ରାଘିମାରେଖାକୁ ଭାରତର ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେଖା (ମଧ୍ୟନ୍ଦିନ ରେଖା) ହିସାବରେ ମାନି ନିଆଯାଇଛି । ଏହାର ଉପରିସ୍ଥ ସ୍ଥାନୀୟ ସମୟକୁ **'ଭାରତୀୟ ପ୍ରମାଣ ସମୟ'** (Indian Standard Time) ବୋଲି ଧରାଯାଉଛି । ଦକ୍ଷିଣରୁ ଉତ୍ତର ଆଡ଼କୁ ଗଲେ ଅକ୍ଷାଂଶୀୟ ବିସ୍ତାର ଦିନ ଓ ରାତିମଧ୍ୟରେ ଅବଧିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ।

ଚିନ୍ତାକର

- *୮୨°୩୦' ପୂର୍ବ ଦ୍ରାଘିମାରେଖାକୁ ଭାରତର ପ୍ରଧାନ ମଧ୍ୟାହ୍ନରେଖା ହିସାବରେ ବାଛିବାର କାରଣ କ'ଣ ?*
- *କନ୍ୟାକୁମାରୀଠାରେ ଦିନ ଓ ରାତିର ଅବଧିରେ ତାରତମ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଅନୁଭବ ନହେଉଥିବା ବେଳେ କାଶ୍ମୀରରେ କାହିଁକି ଜଣାପଡ଼େ ?*

ଆମର ପଡ଼ୋଶୀ ଦେଶ :

ସାମରିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଭାରତ ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶ । ଭାରତର ସ୍ଥଳ ସୀମାରେଖା ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମରେ ପାକିସ୍ତାନ ସହିତ, ଉତ୍ତରରେ ଚୀନ୍, ନେପାଳ ଓ ଭୁଟାନ୍, ପୂର୍ବରେ ବାଂଲାଦେଶ ଏବଂ ମିଆଁମାର ସହିତ ଲାଗିଅଛି । ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା ଆମର ପଡ଼ୋଶୀ ଦେଶ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଓ ମାଳଦ୍ୱୀପ ଦୁଇଟି ଦ୍ୱୀପରାଷ୍ଟ୍ର । ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ଭାରତର ମୂଳ ଭୂଖଣ୍ଡରୁ ଏକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳରାଶି ପକ୍ ପ୍ରଣାଳୀ ଦ୍ୱାରା

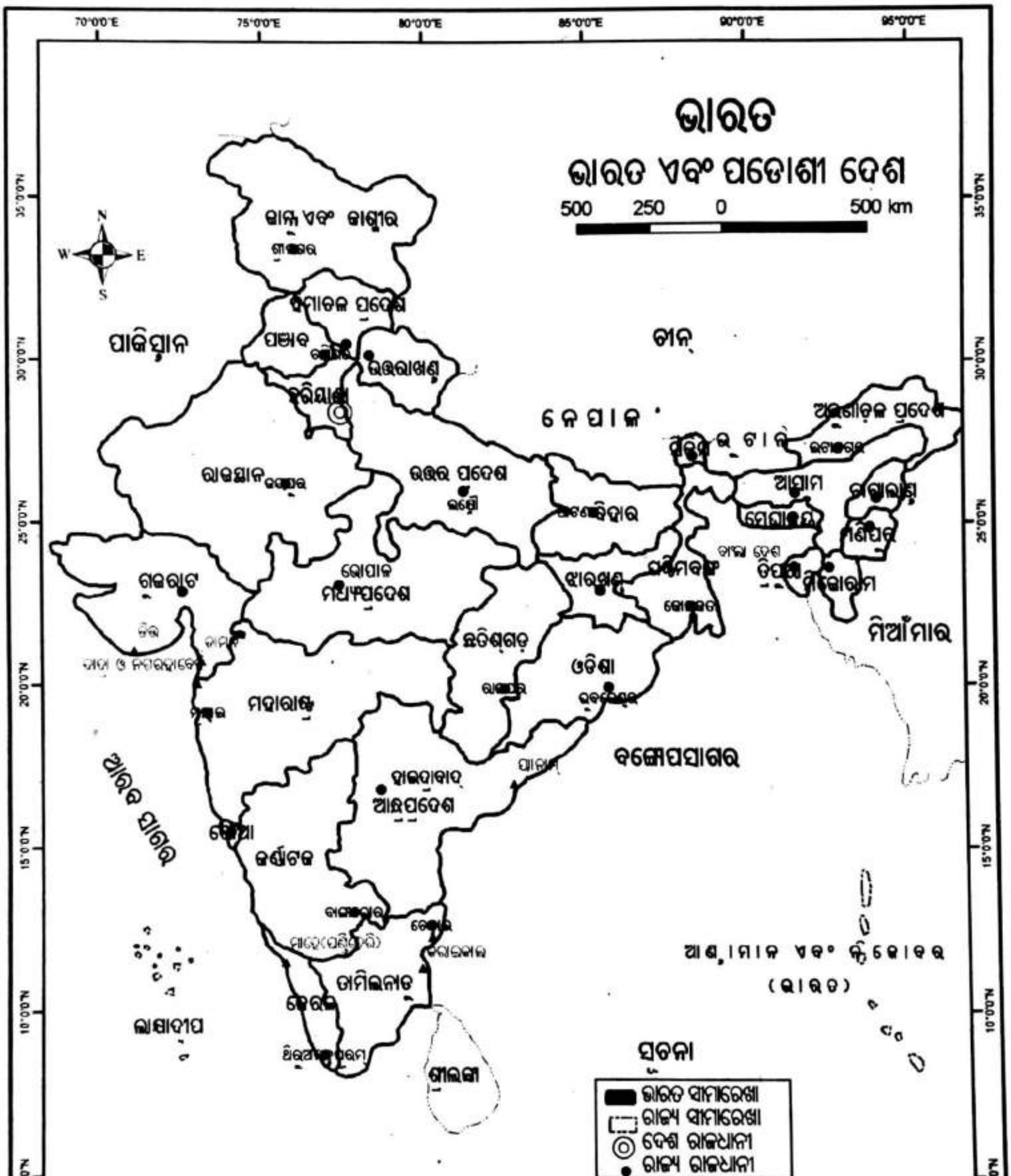

ମାନଚିତ୍ର : 1:3

ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପର ଦକ୍ଷିଣକୁ ମାଳଦ୍ୱୀପ ଅବସ୍ଥିତ । ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଅନତିଦୂରରେ ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମାଲୟେସିଆ ଏବଂ ଥାଇଲାଣ୍ଡ ଆମର ପଡ଼ୋଶୀଦେଶ ।

ବିଶ୍ୱର ସର୍ବବୃହତ ଗଣତାନ୍ତ୍ରୀକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାରତ ୨୮ଟି ରାଜ୍ୟ ଓ ୭ଟି କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ଗଠିତ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଭାଷା ଭିତ୍ତିରେ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଗଠନ କରାଯାଇଛି ଓ ପ୍ରଶାସନିକ ସୁବିଧା ପାଇଁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଜିଲ୍ଲା ଓ ଜିଲ୍ଲାଗୁଡ଼ିକୁ ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ନିମ୍ନରେ ଭାରତର ରାଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ସେମାନଙ୍କର ରାଜଧାନୀର ନାମ ଦିଆଯାଇଛି ।

	ରାଜ୍ୟ	ରାଜଧାନୀ
୧.	ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ	ହାଇଦ୍ରାବାଦ
୨.	ଅରୁଣାଚଳ ପ୍ରଦେଶ	ଇଟାନଗର
୩.	ଆସାମ	ଦିସ୍‌ପୁର
୪.	ବିହାର	ପାଟନା
୫.	ଛତିଶଗଡ଼	ରାୟପୁର
୬.	ଗୋଆ	ପାଣାଜି
୭.	ଗୁଜରାଟ	ଗାନ୍ଧୀନଗର
୮.	ହରିୟାଣା	ଚଣ୍ଡିଗଡ଼
୯.	ହିମାଚଳ ପ୍ରଦେଶ	ସିମଳା
୧୦.	ଜାମ୍ମୁ ଓ କାଶ୍ମୀର	ଶ୍ରୀନଗର
୧୧.	ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ	ରାଞ୍ଚି
୧୨.	କର୍ଣ୍ଣାଟକ	ବେଙ୍ଗାଲୁରୁ
୧୩.	କେରଳ	ଥିରୁଅନନ୍ତପୁରମ୍
୧୪.	ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ	ଭୋପାଳ
୧୫.	ମହାରାଷ୍ଟ୍ର	ମୁମ୍ବାଇ
୧୬.	ମେଘାଳୟ	ଶିଲଂ
୧୭.	ମଣିପୁର	ଇମ୍ଫାଲ୍
୧୮.	ମିଜୋରାମ	ଆଇଜଲ
୧୯.	ନାଗାଲାଣ୍ଡ	କୋହିମା
୨୦.	ଓଡ଼ିଶା	ଭୁବନେଶ୍ୱର
୨୧.	ପଞ୍ଜାବ	ଚଣ୍ଡିଗଡ଼
୨୨.	ରାଜସ୍ଥାନ	ଜୟପୁର
୨୩.	ସିକିମ୍	ଗ୍ୟାଙ୍ଗଟକ୍
୨୪.	ତାମିଲନାଡୁ	ଚେନ୍ନାଇ
୨୫.	ତ୍ରିପୁରା	ଅଗରତାଲା
୨୬.	ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ	ଡେରାଡୁନ୍
୨୭.	ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ	ଲକ୍ଷ୍ନୌ
୨୮.	ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ	କୋଲକାତା

କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳ ରାଜଧାନୀ

୧.	ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ	ପୋର୍ଟବ୍ଲେୟାର
୨.	ଚଣ୍ଡିଗଡ଼	ଚଣ୍ଡିଗଡ଼
୩.	ଦାଦ୍ରା ଓ ନଗର ହାବେଲି	ସିଲଭାସା
୪.	ଡାମନ ଓ ଡିଉ	ଡାମନ
୫.	ଦିଲ୍ଲୀ	ଦିଲ୍ଲୀ
୬.	ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ	କାଭାର୍ତ୍ତୀ
୭.	ପୁଡୁଚେରୀ	ପୁଡୁଚେରୀ

ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

- ମାନଚିତ୍ର ଦେଖି ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ କେତୋଟି ଲେଖାଏଁ ରାଜ୍ୟ ଓ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳ ଅଛି ତା'ର ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କର ।
- କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କେଉଁଟି ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଓ କେଉଁଟି ସବୁଠାରୁ ସାନ ରାଜ୍ୟ ?
- କେଉଁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସୀମାରେଖାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁନାହାଁନ୍ତି କିମ୍ବା ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟ ନୁହଁନ୍ତି ?
- ନିମ୍ନଲିଖିତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ସୀମାରେଖା ସହିତ ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସୀମାରେଖା ସ୍ପର୍ଶ କରୁଅଛି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଚାରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଲେଖ ।

(କ) ପାକିସ୍ତାନ (ଖ) ଚୀନ୍ (ଗ) ମିଆଁମାର (ଘ) ବାଂଲାଦେଶ ।

କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଓ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ବୃହତ୍ତମ ଏବଂ ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ।

ରାଜସ୍ଥାନ କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୃହତ୍ତମ ଏବଂ ଗୋଆ କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ରାଜ୍ୟ ।

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

୧. **ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନପାଇଁ ଦିଆଯାଇଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍‌ଟିକୁ ବାଛି ଲେଖ ।**

(i) କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି ନିମ୍ନୋକ୍ତ କେଉଁ ରାଜ୍ୟ ଉପର ଦେଇ ଯାଇନାହିଁ ?

(କ) ଛତିଶଗଡ଼ (ଖ) ଆସାମ (ଗ) ରାଜସ୍ଥାନ (ଘ) ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ

(ii) ଭାରତର ପଶ୍ଚିମତମ ଦ୍ରାଘିମାରେଖା କେଉଁଟି ?

(କ) ୯୭°୨୫' ପୂ. (ଖ) ୭୭°୬' ପୂ. (ଗ) ୬୮°୭' ପୂ. (ଘ) ୮୨°୩୦' ପୂ.

(iii) ଉତ୍ତରାଖଣ୍ଡ, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ବିହାର, ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ ଏବଂ ସିକିମ୍ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସୀମାରେଖା କେଉଁ ଦେଶ ସହିତ ଲାଗିରହିଛି ?

(କ) ଚୀନ (ଖ) ଭୁଟାନ (ଗ) ନେପାଳ (ଘ) ମିଆଁମାର

(iv) ଆସନ୍ତା ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶରେ ତୁମେ ଯଦି କାଭାର୍ତ୍ତୀ ଯିବାକୁ ଚାହଁ ତେବେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯିବ ?

(କ) ପୁଡୁଚେରୀ (ଖ) ଆଣ୍ଡାମାନ ନିକୋବର ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ (ଗ) ଲାକ୍ଷାଦ୍ୱୀପ (ଘ) ଡାମନ ଏବଂ ଡିଉ

(v) ମୋର ଜଣେ ବିଦେଶୀ ସାଙ୍ଗ ଯାହାର ଦେଶ ଆମ ଦେଶର ସୀମାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରୁନାହିଁ । ନିମ୍ନୋକ୍ତ ମଧ୍ୟରୁ ଦେଶଟିକୁ ବାଛ ।

(କ) ଭୁଟାନ (ଖ) ବାଂଲାଦେଶ (ଗ) ତାଜାକିସ୍ତାନ (ଘ) ନେପାଳ

୨. **ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।**

(i) ଆରବ ସାଗରରେ ଥିବା କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳର ନାମ କ'ଣ ?

(ii) ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଦିଗରେ କେଉଁ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଟି ଅବସ୍ଥିତ ?

(iii) ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଥିବା କେଉଁ ଦୁଇଟି ଦ୍ୱୀପ ରାଷ୍ଟ୍ର ଆମର ପଡ଼ୋଶୀ ଦେଶ ଅଟନ୍ତି ?

(iv) କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାରତଠାରୁ ବଡ଼ ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ନାମ କ'ଣ କ'ଣ ?

(v) ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରୁ କେଉଁ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ପୂର୍ବକାଳରେ ସମୁଦ୍ରପଥରେ ସଂପର୍କ ଥିଲା ?

୩. ଭାରତରେ ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ ୨ ଘଣ୍ଟା ବ୍ୟବଧାନ ଥାଏ ମାତ୍ର ଘଣ୍ଟାରେ ସମାନ ଥାଏ । ଏହା କିପରି ସମ୍ଭବ ହୁଏ ?

୪. ମାନଚିତ୍ର କାର୍ଯ୍ୟ : ମାନଚିତ୍ର ଦେଖି ଚିହ୍ନଟ କର ।

(i) ଆରବ ସାଗରରେ ଓ ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନଟ କର ।

(ii) ଭାରତ ଉପମହାଦେଶରେ ଥିବା ଦେଶ ସମୂହ ।

(iii) ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟଦେଇ କର୍କଟକ୍ରାନ୍ତି ଯାଇଅଛି ।

(iv) ମୂଳଭୂଖଣ୍ଡର ଦକ୍ଷିଣତମ ସ୍ଥାନର ଅକ୍ଷାଂଶ ।

(v) ଭାରତଠାରୁ ଶ୍ରୀଲଙ୍କାକୁ ପୃଥକ୍ କରୁଥିବା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜଳରାଶି ।

(vi) କେନ୍ଦ୍ରଶାସିତ ଅଞ୍ଚଳ ସମୂହ ।

୫. (ପ୍ରୋଜେକ୍ଟ) ତୁମ ପାଇଁ କାମ :

(i) ତୁମ ରାଜ୍ୟର ଅକ୍ଷାଂଶୀୟ ଓ ଦ୍ରାଘିମାରେଖୀୟ ବିସ୍ତାର ଅଙ୍କନ କର ।

(ii) 'ସିଲ୍‌କମାର୍ଗ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କର । ତା'ସହିତ ଏହି ଉଚ୍ଚ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ଗମନାଗମନ ସୁବିଧା ପାଇଁ ହେଉଥିବା ବିକାଶ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣ ।

•••